

Schijten 'we' ons dood tot de dood ons scheidt?

Terwijl half Nederland zorgeloos ronddobberde op luchtbedden tikte de tijdbom van een revolutionaire stikstof-uitspraak van de Raad van State. Kiezen 'we' voor natuur & milieu of economische groei? Voorlopig staan duizenden vergunningen voor uitbreidingsplannen in woning- en wegenbouw en vooral de agrarische sector in de wachtkamer. Het is nog maar de vraag, of zij daar ooit uitkomen. 'Miljarden aan investeringen die welvaart en werkgelegenheid opleveren, kunnen niet doorgaan', schrijft werkgeversorganisatie VNO-NCW deze maand op een speciale webpagina. De Taskforce STIKSTOF zoekt naar oplossingen en kan – om de onrust te beteugelen - voorlopig niet veel meer doen dan antwoorden geven 'op de elf meest gestelde vragen'.

Uiterlijk volgende maand komt een ministerieel adviescollege, aangevoerd door Johan Remkes met aanbevelingen. Bij vakblad *De Boerderij* kon een boer zo lang niet wachten en stelde voor 'de natuurgebiedjes' waarop de RVS-uitspraak stoelt rigoureuus op te heffen. 'Plat zagen en rooien.' Je zou wel gek zijn om 'de hele BV Nederland' te laten lijden onder 'het onvermogen van alle stikstof-gevoelige natuurgebiedjes.' Weg met de natuur dus. 'Want niets is voor eeuwig', aldus de actievoerder.

In de agrarische sector hebben milieuproblemen veel te maken met grote hoeveelheden (kunst)mest van de intensivering. Ter ondersteuning en stimulering van opinievorming 'vijftien pregnante stikstof-gevoelige cijfers en feiten' op een rij. Speciale aandacht voor een oneliner (van wijlen landbouwminister Gerrit Braks) met eeuwigheidswaarde:

1910: De Duitse chemicus Fritz Haber ontwikkelt stikstof-kunstmest, explosieve groeibevorderaar voor de akkerbouw.

1947: Geholpen door het Amerikaanse Marshallplan begint minister Sicco Mansholt aan modernisatie van de Nederlandse landbouw met als belangrijkste doel 'nooit meer oorlog, nooit meer honger'.

1950-1980: met elk decennium verdubbelt het aantal varkens vooral in Brabant en Noord-Limburg.

1960-1970: Verzevenvoudiging van het aantal vleeskuikens.

1950-2015: Vertienvoudiging van de productiewaarde van de Nederlandse landbouw. Bijdrage BNP daalt in dezelfde periode van 15 naar 1,5 procent.

1966: Landbouwspecialist ir. Chris Henkens spreekt over 'een zondvloed' van varkensdrijfmest, tot 30.000 liter per hectare. (Stikstof)kunstmest geniet echter de voorkeur van de meeste akkerbouwers.

1970: Collega De La Lande Cremer waarschuwt dat 'met onze moderne landbouwmethoden' de grenzen van 'het toelaatbare' zijn bereikt: 'Mestoverschotten zijn een potentiële bron van milieuverontreiniging.' Zij vormen o.a. een gevaar voor de kwaliteit van grond- en drinkwater.

1972: De Stichting Natuur en Milieu stelt ‘de metamorfose van het platteland’ ter discussie in de rapportage ‘Bio-industrie, Augiasstal in milieu en landschap’. Intensieve veehouderij wordt bestempeld als industrie.

1974: In de namens minister Fons van der Stee opgestelde nota ‘Intensieve veehouderij’ wordt o.a. gewaarschuwd voor veelvuldig antibioticagebruik en het risico van resistentie bij mensen. Zuiveringschap Gelderland meldt dat 37 procent van de veehouders clandestien mest loost op het oppervlaktewater. Er wordt gesproken van een ‘zondvloed van stront.’

1980: Nog nooit werd in een jaar zoveel kunstmest als over Nederlandse akkers gestrooid: 500 miljoen kilo. De productie vergt 180 miljoen kuub aardgas.

2 november 1984: In het diepste geheim gooien ministers Braks (Landbouw) en Winsemius (Milieu) het na tien jaar ‘pappen en nathouden’ op een akkoord door wettelijk paal en perk te stellen aan de groei van de veestapel. Brabantse gemeentehuizen blijven tot diep in de nacht open om er nog zoveel mogelijk vergunningen uit te slepen. Boeren, vooral uit Noord-Nederland klagen naar aanleiding van een op gang gekomen ‘mestkaravaan’: Geen paapse stront op protestantse grond. Gelegenheidsdichter Braks ontwerpt een toepasselijke oneliner: Tot de dood ons scheidt, schijten we ons dood.

1993: In een interview zegt voorzitter van de Noord-Brabantse Christelijke Boerenbond Ad Latijnhouders, studievriend van Braks, dat hij zich de aanzwellende kritiek van milieucritici niet goed kon voorstellen. ‘Wij zetten er ons voor in om zoveel mogelijk veehouders te doen overleven.’

8 september 2018: Minister Schouten pleit voor kringlooplandbouw: produceren in een gesloten kringloop zonder grondstoffen van buitenaf, (veel) minder kunstmest en met oog voor natuur en milieu. In 2030 moet de cirkel rond zijn. De burger zou eerlijke producten eerlijk moeten willen (en kunnen?) belonen.

Januari 2019: Nederland, na de VS, tweede landbouwexporteur ter wereld boekt opnieuw een record: 99,5 miljard euro. Meegerekend uitvoer van kunstmest, ‘gewasbeschermingsmiddelen’ en de sierteelt, met 9,2 miljard het beste jongetje van de klas. *De Boerderij* tekent aan dat na tien jaar van tumultueuze vooruitgang een einde aan de groei lijkt gekomen.

Zomer 2019: Dagblad *de Gelderlander* meldt dat alleen al Gelderland, met Brabant de meest ‘intensieve’ provincie, moet vrezen voor het afblazen van 230 landbouwprojecten.

Kees Kooman, schrijver van *Nieuw Boeren: Je leent het land van je kinderen*, sluitstuk van een agrarische trilogie.